

Evropský soud pro lidská práva a české soukromé právo: k nápravným opatřením přijímaným po odsuzujících rozsudcích

Vít A. Schorm*

Česká republika je vázána Evropskou úmluvou o lidských právech již od časů bývalé československé federace, jejímž je nástupnickým státem, a která k Úmluvě přistoupila ke dni 18. března 1992. Za období své příslušnosti vůči České republice vydal Evropský soud pro lidská práva proti ní 132 odsuzujících rozsudků.¹ Máme-li upozornit na ty, které mají vztah k soukromému právu, je třeba na prvním místě zmínit to, že se většina rozsudků týkala nepřiměřených délek soudních řízení o občanských právech nebo závazcích, v některých případech řízení o poměrech nezletilých dětí; tato problematika byla poměrně záhy spojena s otázkou existence účinného vnitrostátního prostředku nápravy nepřiměřené délky řízení.² Jinak se ESLP kriticky vyjadřoval ke správnosti postupu českých soudů v občanském soudním řízení jen výjimečně,³ pokud ovšem nešlo buď o četnější případy problematického přístupu k Ústavnímu soudu,⁴ nebo jeho postupu v řízení,⁵ anebo o některé případy porušení práva na rodinný život, k němuž došlo na jedné straně nesplněním pozi-

tivních povinností přispět k uchování kontaktů svářícího se rodiče s dítětem, které s ním nežije,⁶ a na druhé straně zásahem v podobě odebrání dětí z péče biologických rodičů z důvodů sociálních.⁷ Práva pokojně užívat majetek v rozhodování občanskoprávních soudů se ESLP dotkl jen ve specifickém kontextu restitucí, a to ve světle nedostatečné náhrady poskytnuté povinným osobám za jimi vydávané nemovitosti.⁸

Podle článku 46 jsou odsuzující rozsudky ESLP pro Českou republiku tam, kde byla stranou sporu, závazné. Vyplývá z toho mimo jiné povinnost pod dohledem Výboru ministrů Rady Evropy přijmout individuální a obecná opatření k nápravě zjištěného porušení. Vliv odsuzujících rozsudků ESLP na české soukromé právo, a to jak hmotné, tak procesní, můžeme vnímat právě prismatem výkonu čili implementace těchto rozsudků. Tento přístup, přestože je značně redukcující,⁹ je zvolen v tomto příspěvku, kde bude představena implementace rozsudků ESLP proti České republice v oblasti práva soukromého, a to napřed v rovině individuálních opatření, následně v rovině obecných opatření k nápravě.

* JUDr. Vít A. Schorm, vládní zmocněnec pro zastupování České republiky před Evropským soudem pro lidská práva. V příspěvku vyjádřené názory zavazují toliko autora, nikoli Českou republiku.

¹ Stav k počátku listopadu 2009.

Citované judikáty se v naprosté většině týkají kauz proti České republice, proto je citace názvu případu zkrácená, nebyli-li žalovaným ovšem jiný stát. Kde také není upřesněno jinak, jedná se o rozsudky ESLP.

² *Hartman*, č. 53341/99, 10. července 2003.

³ *Běleš a ostatní*, č. 47273/99, 12. listopadu 2002; *Kohlhofer a Minarik*, č. 32921/03, 28464/04 a 5344/05, 15. října 2009; *Exel*, č. 48962/99, 5. července 2005.

⁴ Na tomto poli vydal ESLP řadu rozsudků. Některé se týkaly problému vztahu dovolání v občanském soudním řízení a ústavní stížnosti (nejlépe to ilustruje věc *Vodárenská akciová společnost, a. s.*, č. 73577/01, 24. února 2004), jiné pak různých formalistických excesů Ústavního soudu (*Bulena*, č. 57567/00, 20. dubna 2004; *Kadlec a ostatní*, č. 49478/99, 25. května 2004; *Zedník*, č. 74328/01, 28. června 2005; *Zemanová*, č. 6019/03, 13. prosince 2005).

⁵ Jde o případy porušení zásady kontradiktornosti, když Ústavní soud stěžovateli neumožnil se vyjádřit k určitým dokumentům ve spise (z hlediska priznaného zadostiučinění možno odlišit na jedné straně *Krémář a ostatní*, č. 35376/97, 3. března 2000; a na druhé straně *Milatová a ostatní*, č. 61811/00, 21. června 2005; nebo *Vokoun*, č. 20728/05, 3. července 2008).

⁶ Stěžovatelé byli na poli práva na rodinný život úspěšní toliko (s ohledem na to, že stížností tohoto typu byly podány řádově desítky) v následujících sedmi kauzách: *Fiala*, č. 26141/03, 18. července 2006; *Reslová*, č. 7550/04, 18. července 2006; *Koudelka*, č. 1633/05, 20. července 2006; *Mezl*, č. 27726/03, 9. ledna 2007; *Kříž*, č. 26634/03, 9. ledna 2007; *Zavřel*, č. 14044/05, 18. ledna 2007; *Andělová*, č. 995/06, 28. února 2008.

⁷ *Wallová a Walla*, č. 23848/04, 26. října 2006; *Havelka a ostatní*, č. 23499/06, 21. června 2007.

⁸ *Pincová a Pinc*, č. 36548/97, 5. listopadu 2002; *Zvolský a Zvolská*, č. 46129/99, 12. listopadu 2002; *Zich a ostatní*, č. 48548/99, 18. července 2006.

⁹ Jednak z toho důvodu, že nepochybně existuje vliv judikátů ESLP proti jiným zemím, promítaných do našeho právního řádu často skrze jiné právní řády, jednak z toho důvodu, že některé projednávané stížnosti určité zajímavé otázky otevrou, ale ponechají je bez odpovědi, třeba proto, že problém sice má svůj původ v právní úpravě, ale kritizovat lze především její použití v konkrétní kauze. Například s délkou řízení o úpravě poměrů nezletilých dětí bývá někdy spojena délka řízení o rozvodu rodičů; táhne-li se první z nich, nelze uzavřít to druhé (§ 25 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších změn). Toto spojení je dáno právní úpravou, přesto je ESLP nekritizoval v rozsudcích *Paterová*, č. 76250/01, 14. září 2004; ani *Kubizňáková*, č. 28661/03, 21. června 2005.

A. Individuální opatření k nápravě

Oblast individuálních opatření k nápravě tu bude mít z povahy věci význam nepoměrně menší než oblast obecných opatření, k nimž se později dostaneme. Cílem individuálních opatření je totiž *restitutio in integrum*, tedy navrácení situace stěžovatele ve stav předcházející zjištěnému porušení Úmluvy. Dalo by se říci, že individuální opatření směřují na podporu subjektivních práv stěžovatele, který se úspěšně domohl ochrany ve Štrasburku.

Je třeba zkraje poznamenat, že v českém soukromém právu, na rozdíl od práva trestního, neexistuje mechanismus, který by umožňoval převést právní názor ESLP v konkrétní věci přímo do vnitrostátního rozhodnutí, jež by se týkalo v podstatě téže věci. Zákonodárce umožnil obnovit řízení před Ústavním soudem pouze v trestních kauzách¹⁰ a navzdory obecné povaze povinnosti přijmout individuální opatření k nápravě nepanuje ještě konsensus o tom, že by se obnova řízení na vnitrostátní úrovni měla uplatnit i jinde než v oblasti trestního procesu,¹¹ byť řada členských států Rady Evropy již zašla dál a obnovu řízení umožňuje.¹² Obnova řízení před Ústavním soudem by nicméně byla vítaným prostředkem dosažení *restitutio in integrum* tam, kde Ústavní soud sám způsobil porušení práv stěžovatelů, jako byly případy vztahující se k právu na přístup k této soudní instanci. (Ústavní soud ostatně nemá ani nástroje na to, jak by svá zjevná pochybení mohl sám napravit.)

Procesní řády (trestní řád, občanský soudní řád, soudní řád správní) jinak obecně nezohledňují možnost, že by pravomocně ukončená vnitrostátní řízení mohla být znovu otevírána po odsuzujícím rozsudku ESLP; i kdyby bylo možné subsumovat takový rozsudek pod rozsah některé relevantní skutečnosti odůvodňující zvrácení pravomocného vnitrostátního rozhodnutí (obnova řízení, žaloba pro zmatečnost), patrně by s ohledem na dobu vyřizování stížností ve Štrasburku dávno uplynula lhůta, ve které je možné příslušný mimořádný opravný prostředek na vnitrostátní úrovni podat.

Nanejvýše lze tedy v soukromoprávních věcech předložit soudu nový návrh na zahájení řízení, typicky v oblasti práva rodinného, a očekávat, že vnitrostátní soud při svém novém rozhodování zohlední závěr ESLP. Ani zde se však tato možnost v praxi reálně příliš

neuplatnila, a to s ohledem na individuální charakteristiky jednotlivých případů, které pro takovou cestu povětšinou nebyly vhodné,¹³ a nebo vhodné v zásadě byly, ale stěžovatelé nový návrh k soudu vůbec nepodali¹⁴ a příslušný soud s jednou výjimkou¹⁵ nepovažoval za žádoucí řízení zahájit z moci úřední, což jsou dvě skutečnosti, které spolu mají často velmi úzkou souvislost vyplývající z toho, že zásada *restitutio in integrum* po rozsudku ESLP není u nás v soukromoprávní oblasti zákonem zakotvena ani jinak zakořeněna. Máme-li to přeložit do jazyka práva rodinného, štrasburský rozsudek nepředstavuje změnu poměrů, která by sama o sobě odůvodňovala jiné meritorní rozhodnutí o poměrech nezletilého; k tomu by musely přistoupit další skutečnosti, jež zpravidla nejsou dány.

Ačkoli nemůžeme vyloučit, že v budoucnu nastane posun v pojetí povinnosti vykonat rozsudek ESLP v rovině individuálních opatření, např. ve specifickém kontextu určité kauzy, v současné době s tím v České republice chybí zkušenosti, protože reálná potřeba zatím nevyvstala.

B. Obecná opatření k nápravě

Obecná opatření k nápravě zjištěného porušení Úmluvy mají naproti tomu výrazně vyšší potenciál odrazit se v právním řádu, tedy v právu objektivním. Jejich cíl spočívá v prevenci zjištěného porušování Úmluvy v jiných případech, než byla kauza úspěšného stěžovatele.

Přestože tu již nelze stavět proti sobě sféru práva soukromého a práva trestního nebo správního – u obecných opatření není pochyb o jejich možné relevanci v kterékoli oblasti –, v oblasti práva soukromého nedošlo zatím z různých důvodů ke spektakulárním změnám, které lze jednoznačně označit za implementační (a ani v jiných oblastech nebyl dopad konkrétních rozsudků proti České republice nijak dalekosáhlý); existují nicméně zákony, které se beze změny určitě neobejdou.

¹³ Ačkoli si třeba úspěšní stěžovatelé myslí opak. Ve vzájemných sporech rodičů vzal Soud na vědomí výsledek řízení v kauzách *Fiala*, *Kříž*, *Mezl* a *Reslová*. S ohledem na věk nezletilý bylo těžko možné činit nějaké kroky ve věci *Koudelka*, naopak v případě *Zavřel* soudní řízení ještě probíhalo a v případě *Andělová* se Soud domníval, že ještě probíhá, neboť mu chyběly čerstvější informace.

¹⁴ Případy *Wallová a Walla* a *Havelka a ostatní*. Rodiče tu v podstatě rezignovali na snahu zvrátit rozhodnutí o odebrání dětí ze své péče, protože jim chybí podpora samotných dětí po takový krok.

¹⁵ Ve věci *Reslová* zbývalo rozhodnout o styku stěžovatelky s nezletilými dcerami; toto řízení soud zahájil *ex officio*. Ani tento případ však nespadá do kategorie kauz nějakým způsobem znovu otevřených po rozsudku ESLP.

¹⁰ Ustanovení § 119 odst. 1 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění zákona č. 83/2004 Sb. Za zmínku stojí, že toto omezení bylo jedním z důvodů, pro které prezident republiky návrh předmětné novely vrátil k novému hlasování Poslanecké sněmovně, která však jeho veto překonala.

¹¹ Viz např. *Krčmář a ostatní proti České republice* (č. 2), č. 69190/01, rozhodnutí, 30. března 2004.

¹² Leaderem tu je Švýcarsko. Daný postup však není zcela bez potíží, jak o tom svědčí i judikatura ESLP [*Verein gegen Tierfabriken Schweiz (VgT) proti Švýcarsku* (č. 2), č. 32772/02, velký senát, 30. června 2009].

Z několika zorných úhlů bude paradoxem, že v této souvislosti vynecháme oblast práva na soudní řízení v přiměřené lhůtě, a zmíníme se alespoň o paradoxech toho, že tak nečiníme. Zaprvé, jak již bylo poznamenáno, jedná se o nejčastější zjištěné porušení práv zaručených Úmluvou v České republice. Zadruhé, je to dosti typická oblast z hlediska českého pojetí implementace rozsudků ESLP, kdy se navrhovatelé právních předpisů a jiných reformních kroků „zdráhají přiznat“, že tyto kroky jsou činěny mimo jiné za účelem výkonu rozsudků mezinárodního soudu.¹⁶ Zatřetí, je to velice rozsáhlá a komplikovaná materie k řešení, k níž se ovšem nepřístupuje se železnou manažerskou racionalitou; není proto divu, že cílový stav reformy, je-li vůbec definován, zůstává vlastně v nedohlednu, nespočívá-li ovšem úspěch v pouhém přijetí novel zákonů. Konečně začtvrté, je to oblast, v níž byly mnohé užitečné kroky skutečně učiněny, zejména pokud jde o vnitrostátní prostředky nápravy, které, jak se sluší dodat, však nelze zaměňovat s nápravou příčin dlouhého trvání soudních sporů.¹⁷

Výkon rozsudků ESLP kritizujících nedostatečné plnění pozitivních povinností ve vzájemných sporech rodičů o nezletilé děti, tedy chybějící nebo nedostatečná opatření k uchování rodinného pouta mezi dítětem a rodičem, se kterým dítě nežije, měl zatím velice podobný osud. ESLP sice nepoukazoval na vady stávající právní úpravy, přesto se bez zmínky o implementaci – tentokrát možná zaslouženě bez ní – přikročilo k novelizaci občanského soudního řádu a jeho obohacení o některé instituty, jimiž se mohou soudy pokusit dostat rodinu z jinak bezvýchodné situace rodičovské války.¹⁸ Jedná se např. o mimosoudní smírčí a mediační jednání, umístění dítěte ve vhodném prostředí, přenos poučovací povinnosti z exekuční do nalézací fáze řízení nebo rodinnou terapii. Jejich praktickou funkčnost nyní zkoumáme a zatím se nezdá, že by byla oslnivá, patrně hlavně kvůli nedostatečnému finančnímu krytí mimosoudních nástrojů řešení vzniklých krizových situací. Zajímavou otázkou, nastolenou v několika kauzách, avšak bez opravdového řešení, zůstává existence prostředků nápravy tohoto typu porušení práva na rodinný život.¹⁹

¹⁶ Hnacím motorem tu je spíše tlak veřejnosti než právní povinnost vykonat rozsudek Soudu. Doprovodné dokumenty, jako jsou např. předkládací zprávy, na téma implementace obvykle cudně mlčí. Jsme svědky projevů pasivní rezistence vůči „imperialismu“ mezinárodního soudu?

¹⁷ O problematice prostředků nápravy pojednával jiný příspěvek na konferenci *Acquis Group*.

¹⁸ Zákon č. 295/2008 Sb.

¹⁹ Soud ve Štrasburku zatím neakceptoval, že prostředkem nápravy za minulé neplnění pozitivních povinností na poli práva na rodinný život může být kompenzace vzniklé nemajetkové újmy, podobně jako je tomu u nepřiměřené délky soudních řízení, a námitku nevyčerpání takového prostředku nápravy zamítl podle článku 35 odst. 1 Úmluvy. Nenabídl ovšem žádnou vizi toho, jak by účinný prostředek nápravy

Jsou odsuzující rozsudky ESLP, které obecná opatření nevyžadují. Týká se to zcela ojedinělých pochybení, u nichž je vcelku zřejmé, že by se již neměla opakovat. Např. u problému s přístupem k obecnému soudu v důsledku nejednoznačné právní úpravy ve věci *Běleš a ostatní* se ukázalo, že postup soudů prvního a druhého stupně byl v rozporu s judikaturou Nejvyššího soudu i Ústavního soudu (bohužel však k nápravě pohříchu nedošlo kvůli porušení práva na přístup k Ústavnímu soudu)²⁰ a byl na první pohled poněkud zvláštní a nelogický. Nedá se tudíž říci, že by měl daný aspekt rozsudku ESLP vliv na stav občanského práva procesního.

Jindy je ovšem třeba politického rozhodnutí o tom, že novelizovat právní úpravu, ačkoli může vyvolat podobná porušení jako ta, která ESLP zjistil v odsuzujícím rozsudku, není vhodné.

Stalo se tak v oblasti restitucí. Pro naši zemi bylo nesporně výhodou, že se uchýlila poměrně záhy k zákonné úpravě restitučního procesu, zejména pak restitučních podmínek, a nevystavila správní a soudní orgány jinak neregulovanému tlaku veřejnosti, která by se oprávněně domáhala nápravy majetkových křivd spáchaných během minulého totalitního režimu. Samotný fakt existence právní úpravy v podstatě vyřešil stížnosti vůči České republice a Slovensku ze strany těch, na jejichž požadavky restituční zákony nepamatovaly; stížnosti na restituční podmínky byly totiž ESLP prohlášeny za nepřijatelné pro neslučitelnost s Úmluvou *ratione materiae*.²¹

Naproti tomu popřál ESLP více sluchu těm, kteří byli v důsledku restitučního zákonodárství povinni vydat nemovité věci. Nepovažoval ale za problematickou samotnou restituční povinnost a prohlásil, že majetkové restituce splňují kritéria legality a legitimacy.

měl vypadat; jedinou stížnost, kde byl tento problém otevřen na základě článku 13 Úmluvy o právu na účinný prostředek nápravy, které je zrcadlovým ustanovením vůči předtím citovanému ustanovení o povinnosti vyčerpat účinné prostředky nápravy, Soud prohlásil za nepřijatelnou pro zjevnou neopodstatněnost a problémem článku 13 se již nezabýval (*Jedličková a Jedlička*, č. 32415/06 a 32216/07, rozhodnutí, 3. června 2008; předtím srovnej *Andělová*, cit. rozsudek, § 84, *Zavřel*, cit. rozsudek, § 36, a *Koudelka*, cit. rozsudek, § 48 až 49). Věc tím patrně není uzavřena.

²⁰ Nález Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 9/98 ze dne 10. března 1998 nebo rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 3 Cdon 1177/96 ze dne 17. února 1998.

²¹ Zejména *Malhous*, č. 33071/96, rozhodnutí, velký senát, 13. prosince 2000; *Gratzinger a Gratzingerová*, č. 39794/98, rozhodnutí, velký senát, 10. července 2002; *Blücher*, č. 58580/00, rozhodnutí, 24. srpna 2004; *Kopecký proti Slovensku*, č. 44912/98, rozsudek, velký senát, 24. září 2004. Za zmínku tu stojí, že v oblasti restitucí zastává ESLP poněkud jinou filosofii ohledně existence „majetku“ ve smyslu článku 1 Protokolu č. 1 k Úmluvě než v oblasti sociálních dávek (*Stec a ostatní proti Spojenému království*, č. 65731/01 a 65900/01, rozhodnutí, velký senát, 6. července 2005, § 47 až 55).

Otázky však vyvolala výše náhrady za vydávané nemovitosti, která byla zákonem stanovena s odkazem na události z doby, kdy se ceny nemovitostí pohybovaly nominálně na zcela jiných hladinách než dnes; relevanci pro náhradu by však podle ESLP měla mít zásadně situace v době zásahu do vlastnického práva, tedy v okamžiku, kdy nabylo rozhodnutí o povinnosti vydat věc v restituci právní moci.²² Hrozící a často naprosto reálná disproporce je tu potom zřejmá.

Dosavadní odsuzující rozsudky ve věcech *Pincová a Pinc*, *Zvolský a Zvolská* a *Zich a ostatní* přesto nebyly do českého právního řádu promítnuty ani formální, ani materiální cestou. Jedná se z povahy věci o přechodnou právní úpravu, jejímž účelem je spolu s právní úpravou privatizace normovat určité majetkoprávní procesy spjaté s přechodem od totalitního k demokratickému režimu. Přestože některé restituční spory měly tendenci se prodlužovat, stížností podaných k ESLP na tuto problematiku bylo nakonec relativně málo (o všech dosud nepadlo rozhodnutí), zdaleka ne vždy ESLP usoudil, že bylo právo povinných osob pokojně užívat majetek porušeno, a právě citované kauzy se od sebe též výrazně liší v právním základu pro vznik restitučního nároku. Skutečnost, že naprostá většina restitučních sporů již byla českými správními orgány a soudy vyřízena, také podporuje názor, že by nebylo účelné nyní vytvořit privilegovanou skupinu povinných osob, zvýhodněnou oproti těm, které se s poskytnutou náhradou spokojily. Chybí současně zprávy o tom, že by byla otázka výše náhrady předmětem stížností k Ústavnímu soudu, který byl o právních názorech ESLP samozřejmě podrobně informován; jistě to souvisí i se zákonnou konstrukcí, jež předpokládá, že se o náhradě povede zvláštní řízení poté, co bylo rozhodnuto o restituci.²³

Rozsudky ve věcech, v nichž ESLP shledal porušení práva na přístup k soudu ze strany našeho Ústavního soudu, byly promítnuty do českého právního řádu tam, kde jádro problému spočívalo ve vztahu mezi nenárokovým mimořádným opravným prostředkem (dovoláním v občanském soudním řízení) a ústavní stížností. Mohlo se totiž podle zákona stát, že o přípustnosti dovolání rozhodl až Nejvyšší soud. Shledal-li dovolání za

ne přípustné, bylo to, jako by opravný prostředek, který bylo třeba před podáním ústavní stížnosti vyčerpat, neexistoval. Dokud ovšem nerozhodl, byla ústavní stížnost předčasná.²⁴ Hlavní potíž spočívala zřejmě v tom, že Ústavní soud nevysílal zcela konsistentní signály vůči potenciálním stěžovatelům, čímž v daném kontextu učinil právo podat ústavní stížnost nejistým.

Tyto rozsudky se odrazily zprvu ve sdělení pléna Ústavního soudu, uveřejněném ve Sbírce zákonů,²⁵ později v novele zákona o Ústavním soudu.²⁶ Obě postupně zvolená řešení se poněkud lišila, ale zdá se, že výsledek lehce chaotického implementačního úsilí je vcelku uspokojivý, byť to, co skutečně zavadlo příčinu k takovému rozhodování, zůstalo zčásti nevyřešeno (dovolání jako opravný prostředek v občanském soudním řízení je méně dostupné než ústavní stížnost, což narušuje logickou pyramidální strukturu soudní soustavy) a zčásti normovat nejde (norma by totiž měla znít na výsledek s tím, že nelze odmítnout ústavní stížnost, pokud by tím došlo k porušení práva na přístup k Ústavnímu soudu; mělo by však smysl tuto ústavněprávní normu opakovat v „jednoduchém“ zákoně?).

Také rozsudek ESLP ve věci *Exel*, který se týkal chybějícího veřejného projednání návrhu na prohlášení konkursu, s nímž dotčený subjekt nesouhlasil, byl do právního řádu promítnut ve dvou krocích, napřed judikátem Nejvyššího soudu, který restriktivním způsobem upřesnil podmínky, za jakých lze jednání nekonat,²⁷ později novým zákonem o úpadku;²⁸ rozhodnutí Nejvyššího soudu se tehdy schvalovaným úpadkovým zákonem inspirovalo.

Případy týkající se rovnosti zbraní v řízení před Ústavním soudem byly řešeny čistě v rovině úpravy dosavadní praxe tohoto orgánu, přestože by zákon zřejmě mohl být v tomto bodu explicitnější.²⁹

Na promítnutí do českého právního řádu čekají jednak starší kauzy týkající se odebrání dětí biologickým rodičům z důvodů jejich sociální nedostatečnosti,³⁰

²² Uvedené rozsudky *Pincová a Pinc*, *Zvolský a Zvolská* a *Zich a ostatní*. Po konferenci *Acquis Group* byl v dané oblasti vydán odsuzující rozsudek *Pešková*, č. 22186/03, 26. listopadu 2009.

²³ V tomto mimo jiné spočívá systémově rozdílný pohled ESLP a vnitrostátního právního řádu na daný problém. Zatímco ESLP zkoumá situaci v okamžiku, kdy dochází k zásahu do vlastnického práva – tedy v době, kdy nařízení restituce nabývá právní moci –, vnitrostátní právní řád umožňuje částečně vypořádat vztahy mezi státem, oprávněnou a povinnou osobou až následně. To současně neznamená, že by se ESLP nebyl ochoten možnou pozdější náhradou zabývat za předpokladu, že by byla zakotvena v právním řádu s dostatečnou mírou jistoty, což právě není ten případ (*Dymáček a Dymáčeková*, č. 35098/03, rozhodnutí, 9. května 2007).

²⁴ Nejlépe to ilustruje např. *Vodárenská akciová společnost*, a. s., cit. rozsudek.

²⁵ Sdělení pléna Ústavního soudu, zveřejněné pod č. 32/2003 Sb.

²⁶ Zákon č. 83/2004 Sb.

²⁷ Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 29 Odo 204/2003, uveřejněné ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek č. 7/2006, č. 64.

²⁸ Ustanovení § 133 zákona č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon).

²⁹ Ustanovení § 42 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů.

³⁰ Uvedené rozsudky *Wallová a Walla* a *Havelka a ostatní*. Otázku, zda v dané situaci existuje jinak v Úmluvě nezakotvené právo na bydlení, rozebírá komentář Garcia K., „Le droit au logement décent et le respect de la vie familiale“, *Revue trimestrielle des Droits de l'Homme* č. 72/2007, str. 1121 a násl.

jednak nedávný rozsudek týkající se přístupu k soudu při projednávání nároků menšinových akcionářů v rámci tzv. *squeeze out*, tedy vytěsnění těchto akcionářů tím akcionářem, který drží drtivou většinu akcií.³¹ Zatímco prvně zmíněnou problematiku lze zřejmě ošetřit poměrně stručně po vzoru § 54 odst. 2 slovenského zákona o rodině³² a hlavní díl úsilí by měl být napřeno do roviny sociální práce s ohroženými rodinami,³³ druhá problematika si zasluhuje hlubší právní analýzu a dopady právního názoru ESLP na samotnou úpravu rejstříkového řízení mohou být výraznější.

Za zmínku stojí i to, že projednáváné případy na regulaci nájemních vztahů³⁴ budou mít potenciálně značný dopad na naši úpravu nájmu bytů v občanském zákoníku, ale zatím bychom přece jen neměli výsledky tohoto „megasporu“ předjímat.

* * *

Závěrem je třeba podotknout, že tento příspěvek si nekladl za cíl popsat všechny vlivy judikatury ESLP na české soukromé právo. Po listopadu 1989 se podstatně změnila východiska pro tvorbu celého právního řádu, a tedy i práva soukromého, jedním z východisek se stala lidská práva a základní svobody, chráněné mimo jiné Úmluvou, k níž ČSFR záhy přistoupila, jak již bylo uvedeno. Změna východisek s sebou postupně přinesla radikální změnu právních norem ve všech odvětvích. Samotná Úmluva se stala přímo součástí právního řádu a začal ji též aplikovat Ústavní soud, k němuž se obecné soudy zatím spíše nesměle připojují. Rozhodně tedy nebylo a ani není nutně třeba odsuzujícího rozsudku proti naší zemi k tomu, abychom změnili naši právní úpravu. Tak jako je Úmluva instrumentem evropského veřejného pořádku, má i judikatura Soudu nutně efekt *erga omnes* věci interpretované. V nedávné době bylo

³¹ Uvedený rozsudek *Kohlhofer a Minarik*.

³² Zákon č. 36/2005 Z. z.

³³ Nelze samozřejmě celou záležitost trivializovat, ale např. procesní pochybení mimochodem vytýkaná ze strany ESLP v citovaném rozsudku *Havelka a ostatní* (§ 62; jde o pozdní výslech otce, nevyslechnutí dětí soudem navzdory jejich dostatečnému věku a střet zájmů v osobě opatrovníka) může být vhodnější též řešit v rovině soudní praxe než úpravou textu zákonů.

³⁴ Jako pilotní kauzy proti České republice zvolil ESLP případy *Vomočil*, č. 38817/04, a *Art 38, a. s.*, č. 1458/07.

např. změněno ustanovení občanského soudního řádu týkající se povinnosti soudu zaslat protistraně podané odvolání do nákladů řízení;³⁵ Česká republika se tu vyhnula odsouzení díky smírným urovnáním dvou stížností a promítnutí judikatury Soudu proti Rakousku do naší procesní úpravy se pak stalo otázkou zdravého rozumu.

Věci však nejdou vždy zdaleka tak hladce, což prokazuje právě vývoj kolem zavedení prostředků nápravy nepřiměřené délky soudního řízení. Vzhledem k tomu, že tato problematika je předmětem jiného příspěvku na konferenci, byť ten se nezabývá okolnostmi jejího vzniku, rozebírat ji blíže na tomto místě není namístě.

Summary

The author summarizes the European Court of Human Rights' case law against the Czech Republic regarding questions of private law, be it substantial or procedural, and goes on to describe individual and general measures of execution taken in consequence thereof. As to the individual measures, the Czech legal order does not allow for reopening of domestic proceedings in the sphere of private law, unlike in criminal cases where it is possible before the Constitutional Court, although it is obviously possible to file a fresh action where appropriate. The general measures of execution influenced inter alia the Act on Constitutional Court, the Code of Civil Procedure or the Act on Insolvency, the amendment being sometimes preceded by a change of judicial practice, whereas the regulation of property restitution after the end of the Communist regime has not been directly affected due to the transitory nature of this legislation. However, other laws await amendments, in particular as regards the possibility of a judicial scrutiny of mergers of companies (squeeze-out) and the reasons behind the removal of children from parental care. Nevertheless, the Strasbourg case law has influenced the Czech legal order indirectly, too, without passing through a judgment against the Czech Republic.

³⁵ Ustanovení § 210 odst. 1 druhé věty občanského soudního řádu, doplněné zákonem č. 7/2009 Sb.